

Alexander Solženicyn (1918 – 2008): Jeden den Ivana Děnisoviče (1962)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

- B. 1. Doba a místo (děje);
2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;
3. Námět, témata, hlavní motivy;
4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

Po celém staveništi, i tady v teplárně, je zřetelně slyšet, jak zvoní o kolejnici. Padla! A my ještě máme malty, až bůh brání. To jsme to přehnali!...

„Maltu, honem, maltu! volá Ťurin.

A dole právě namíchali plnou míchačku! Teď se musí zdít, jiné východisko není. Kdyby maltu nedobrali, můžou zítra míchačku rovnou rozmanžítovat a strčit si ji za klobouk. Malta v ní ztuhne na kámen a nevylomíš ji ani krumpáčem.

„Teď mě v tom nenechte, chlapeci!“ volá Šuchov.

Kildigs dostal vztek. Nemá rád, když se šturmuje. Říká, že u nich v Lotyšsku pracovali pěkně pomalounku, a všichni byli bohatí. Ale dře taky jako ras, co mu zbývá!

Zdola přiběhl Pavlo – zapřáhl se do nosítek, v ruce má lžici. Jde taky zdít. Pojedou na pět lžic.

Teď jen honem zadělávat spáry! Šuchov si předem od oka odhadne, jakou cihlu potřebuje na spáru, a strká Aljošovi kladívko.

„Tady máš, sekej! Přisekávej!“

Práce kvapná, málo platná. Teď, když najednou začali všichni honit čas, Šuchov už se neštve, hlídá zeď. Seňku přehodil nalevo, sám přešel napravo, k hlavnímu rohu. Teď kdyby se zeď uhnula, nebo kdyby zpackali roh, tak je malér, zítra na půl dne práce.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Gulag.cz:

Virtuální prohlídka tábora Gulagu a nalezených předmětů je výsledkem [tří českých expedic \(2009, 2011, 2013\)](#), mapujících v nejdlehlších částech Sibíře pozůstatky pracovních a nápravných táborů podél tzv. [Mrtvé trati - transpolární železnice budované vězni Gulagu v letech 1947 - 1953](#). Ta měla v délce téměř 1500 kilometrů spojit města Salechard a Igarka a měla označení Stavba Gulagu č. 501 a 503. Pracovalo na ní odhadem 100 tisíc vězňů v desítkách táborů. Díky velkým vzdálenostem a opuštěnosti oblasti severní Sibíře se mnohé z těchto táborů dochovaly do dnešních dnů – celá stavba byla opuštěna záhy po smrti Stalina v březnu 1953.

Celkem jsme zmapovali 17 opuštěných táborů v různém stadiu rozkladu – od takřka spálených či neznatelných pozůstatků zarostlých v tajze po skvěle dochované tábory, které nestihli rozebrat ani místní lovci či rybáři. Pro účely virtuální prohlídky jsme [v září 2013 dokumentovali tábory](#) na 150kilometrovém úseku trati mezi zaniklým městem Jermakovo na Jeniseji, řekou Turuchan, osadou Janov Stan a říčkou Bolšaja Bludnaja. Vzhledem k tomu, že ani v jednom z těchto táborů se nedochovaly zdaleka všechny typy baráků, byli jsme nuceni sestavit virtuální „Lágr u Mrtvé trati“ z prohlídek nasbíraných celkem v pěti různých táborech – podle toho, kde se jednotlivé typy baráků zachovaly nejlépe.

Najděte souvislosti mezi oběma texty. Druhýz nich je reportáž – literatura faktu.



ALEXANDR SOLŽENICYN (1918 – 2008; Sovětský svaz / Spojené státy / Rusko): spisovatel a publicista, Pocházel z chudé venkovské rodiny, na univerzitě vystudoval matematiku a pak ještě začal studovat literaturu; již na škole tíhnul k psaní, zajímal se o beletrii i dějiny.

V r. 1941, když Německo a jeho satelity přepadly Sovětský svaz, jenž tím vstoupil do Druhé světové války, Solženicyn byl povolán do armády. Jako ideově pevný ruský vlastenec i sovětský člověk absolvoval důstojnickou školu a v letech 1943 – 1945 se účastnil válečných bojů: vyznamenal se jako velitel výzvědných jednotek. Na vojně si vedl deník a psal dopisy přátelům. Když vojenská cenzura zachytila jeho texty, v nichž kritizoval Stalina za odklon od idejí někdejšího sovětského revolučního vůdce Vladimira Iljiče Lenina, Solženicyn byl na začátku r. 1945 zatčen a uvězněn. Během následujících 8 let vystřídal pracovní trestní tábory u Moskvy a v kazašských stepích při jihozápadním okraji Sibíře. Ve vězení názorově přešel od marxismu ke konzervativně chápanému pravoslavnému křesťanství. Na svobodu byl propuštěn v r. 1953 (kdy Stalin zemřel) a začal pracovat jako středoškolský učitel fyziky a matematiky; nejprve ještě musel zůstat v Kazachstánu, ale v r. 1956, kdy v mocenském boji uvnitř vládnoucí komunistické strany byli poraženi stalinisté a v zemi nastalo mírné uvolnění poměrů, Solženicyn se mohl přestěhovat do blízkosti Moskvy a vzápětí byl rehabilitován jako neprávem odsouzená oběť politického soudního procesu.

V r. 1959 vyšla jeho autobiografická novela *Jeden den Ivana Děnisoviče* z prostředí vězeňského pracovního tábora na Sibíři: dosáhla ohromného čtenářského ohlasu – díky brzkým překladům také v zahraničí. Kniha sugestivně prezentuje reálný život vězňů v extrémních podmínkách tábora nucených prací, postavy ztělesňují všechny nuance života v táboře i v celém Sovětském svazu, vypravěčský styl je působivě zdrženlivý, odpovídá tomu, že i vězni museli šetřit svými silami, aby dlouhé útrapy přežili (titulní postava byla ve vykonstruovaném procesu odsouzena na deset let) a aby si i zde dokázali najít smysl života.

Solženicyn rychle napsal další díla – rovněž s velmi příznivou odezvou ve veřejnosti doma i ve světě. Ale když se v r. 1964 dostali k moci neostaliniisté v čele s Leonidem Brežněvem, cenzura přituhla, režimní média rozpoutala proti Solženicynovi nenávistnou kampaň a on ztratil možnost publikovat; v literární práci ovšem pokračoval. Psal beletrii a společenskokritické eseje. Stal se **disidentem** – aktivním nenásilným odpůrcem nedemokratického establishmentu (vládnoucí vrstvy ve společnosti). Spolu s fyziky Andrejem Sacharovem a Anatolijem Ščaranským tvořil trojici nejznámějších sovětských disidentů 60. – 80. let. Solženicynova díla se po Sovětském svazu šířila tajně formou **samizdatu** (ruský termín pro svépomocné strojopisné – tehdy jediné možné – kopírování zakázaných knih, jejich rukodělné vázání a ilegální distribuci).

V r. 1973 začalo v zahraničí vycházet Solženicynovo nejrozsáhlejší dílo, třídílný román *Souostroví Gulag*: monumentální, na dobových dokumentech založená literární freska (s esejistickými pasážemi), líčící celý systém stalinských vězeňských pracovních lágrů (název je ruskou zkratkou *Hlavní správy táborů*). Již o rok později byl Solženicyn zatčen a i s rodinou vypovězen ze Sovětského svazu; jeho díla byla odstraněna ze sovětských veřejných knihoven. Solženicyn pobýval v různých západních zemích, ale především ve Spojených státech. V r. 1985 (3 roky po Brežněvově smrti) nový sovětský vůdce Michail Gorbačov zahájil pronikavou liberalizaci Sovětského svazu (přestavba / *perestrojka*) a bylo obnoveno vydávání Solženicynových děl v jeho rodné zemi. V r. 1991 se Sovětský svaz rozpadl a s ním zanikl i celý tamější komunistický režim. Rusko se po třičtvrté století opět stalo demokratickou zemí a Solženicyn se v r. 1994 vrátil do vlasti, vítán nadšenými davy. V posledních letech života vyjadřoval rozčarování z pozápádňování Ruska a varoval před rozšiřováním politicko-vojenského vlivu západních velmocí do blízkosti ruských hranic.

Další Solženicynova díla: **povídky *Matrjonina chalupa, Případ na stanici Krečetovka, romány *Rakovina, V kruhu prvním****. NC.

